

Красницький В.О., студент навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Лощинська Н.В., доцент
кафедри юридичного
документознавства Національної академії
внутрішніх справ, кандидат філологічних наук,
доцент

УЖИВАННЯ ЛАТИНСЬКИХ СЛІВ У ТЕКСТАХ ПРАВОВОЇ СФЕРИ

Однією з основних властивостей лексики законодавчих текстів є наявність латинізмів, адже певні ідеї, поняття неможливо виразити без використання латинських термінів:

домінантний, нація, реформа, еміграція, імунітет, утопія, цивілізація тощо.

Слід зауважити, що латинські слова з давніх часів почали проникати в українську мову: у X-XV ст. - через грецьку мову, у XV-XVI - польську, а з XVII ст. - як через латинську, так і через німецьку, французьку мови. Навчання латинській мові у Західній Європі з часів античності до XVIII ст. диктувалося практичною потребою, оскільки ця мова була мовою науки, дипломатії, європейської літератури, адміністративної та судової практики, міжнародної торгівлі. У середньовіччі вона набула значення міжнародної юридичної мови; нею були написані правові акти раннього середньовіччя (Варварські правди, «Саксонське зерцало» тощо) [1, с. 177]. Необхідно звернути увагу на те, що процес входження латинських слів в юридичну терміносистему очевидний і зрозумілий, оскільки римське право мало визначальний вплив на формування законодавства майже всіх європейських держав. Без понять і термінів, розроблених римськими юристами, не може обійтись жодне національне право. За кожним латинським терміном стоїть певне поняття, категорія правознавства, яку важко зараз виразити іншим словом так, щоб воно точно і повно передавало зміст латинського терміна.

Багато юридичних понять, які вперше були розроблені в римському праві, пізніше перейшли в лексику законодавства інших держав. У середній віці на Русі латинська мова поступово

почала впливати на вітчизняну. Протягом довгого часу вона була офіційною державною мовою. Пізніше вона втратила своє значення і в законодавстві, оскільки закони почали видавати національними мовами або перекладати з латинської мови на національну мову [1, с. 188].

Більшість римських юридичних термінів дійшли до наших днів, ставши надбанням багатьох сучасних правових систем та законодавчих актів.

Збагачуючи українську мову, збільшуючи її виражальні можливості та придатність як засобу спілкування в суспільстві, латинські слова поступово втрачають свій іншомовний характер, підпорядковуються законам фонетики та граматики української мови. Багато латинізмів (*апеляція, адвокат, документ, дублікат, інстанція, конституція, копія, кримінологія, нотаріус, оригінал, юстиція* тощо) настільки міцно ввійшли до складу юридичної лексики сучасної української мови, що мовці часто забувають про їх латинське походження та сприймають як рідні українські слова.

Слова переходять в іншу мову як усним, так і писемним шляхом. Слово запозичується разом зі значенням предмета чи поняття, яке воно визначає, наприклад, *алибі* -лат. *alibi*, *кодекс* - лат. *codex*, *процес* -лат. *processus*, *юрист* - нім. *juris* від лат. *jus*. Якщо слова прямо переходять з однієї мови в іншу, такі запозичення називаються безпосередніми (напр., з латинської *ексцес, превенція*). Якщо слова з'являються в іншій мові внаслідок посередництва третьої мови, такі запозичення називаються опосередкованими (напр., з латинської через французьку - *версія, раціоналізація, резерв, реформа*, з латинської через німецьку - *референція*, з польської мови через французьку запозичено латинський термін *регламент*).

Слід зазначити, що термін, який не має асоціації з іншомовним словом у рідній мові, є більш точним і конкретним, оскільки за його допомогою існує більше можливостей уникнути небажаної багатозначності. Наприклад, *рецидив* (франц. *recidive* від лат. *recidivus*) - той, що відновлюється - повторне або неодноразове вчинення злочину особою, що раніше відбувала покарання за аналогічний злочин[2, с. 805].

Проте часто запозичуються й такі слова, які не дають нового, паралельного найменування предметам і поняттям, які вже існують. Порівняйте: лат. *інкримінувати* — укр.

звинувачувати, лат. *фальсифікація* - укр. *підроблення*. Вживання латинізмів, англоамериканізмів, германізмів тощо повинно мати достатні підстави, а саме: «стійке входження іншомовного терміна в мову і відсутність в ній лексеми для позначення відповідного поняття» [3, с. 15]. Доцільність використання запозичених слів і критерії їх включення до юридичного тексту залежать, по-перше, від наявності чи відсутності власних синонімічних одиниць, по-друге, від мовної культури того, хто пише, і, безпосередньо, його майстерності.

Неправомірно віддавати перевагу малозрозумілій іншомовній термінології перед повноцінним українським словом і словосполученням, зловживати класичною латинською мовою на позначення юридичних понять, відносин, процесів. І тому, коли іншомовне слово може бути без втрат замінено, його не потрібно вводити до тексту. Недоречно, наприклад, використовувати такі терміни, як *ексклюзивний* (укр. *винятковий, надзвичайний*), *інсинуація* (укр. *наклеп*), *пролонгувати* (укр. *продовжити*), *рентабельний* (укр. *прибутковий*) тощо.

Таким чином, правильне й доречне вживання латинських слів у юридичному тексті вимагає дотримання таких правил: а) не використовувати латинські слова без потреби; б) латинське слово можна вживати в тому випадку, коли воно точніше й повніше, ніж українське, розкриває відоме поняття; в) латинське слово необхідно вживати тільки у тому значенні, з яким воно запозичувалося; г) не можна вживати в одному тексті для позначення того самого поняття латинське та власне українське слово.

Список використаних джерел

1. Красницька А.В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування : Посібник. - 2-е вид., доп. і переробл. - К. : Парламент. вид-во, 2006. - 528 с.
2. Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. - К. : Довіра, 2000. - 1018 с.
3. Трач Н.С. Українська правнича термінологія в ХХ ст. : автореф. дис... канд. фіз.-мат. Наук : 01.04.01 / Н.С. Трач; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. - Чернівці, 2009. - 20 с.